

de az évek mord hosszútávfutók
ki látott vonzó tar vigadozót
a sors immár körme alatti tüske
szószólójának állni tiszte
s fülbemászó melódiák
szólaltanak-e disszonanciát

ISTENEK TEREFERÉJE

Hallottam azt dűnnyögték ez is itt
döngeti birodalmunk kapuit
mikor kezdődött ez a zaj mióta
zsibong küszöbünkön ez a helóta
bárki együgyű ugyan hiszi-e
itt benn sarjad a boldogság füve
s hiszékenyen véli belül kerülve
várja a halhatatlanság nedűje
s elérhető se több se kevesebb
amit ez a zsvajgó keresett
mióta eszmélkedik azt gyanítja
mulandóságának nálunk van írja
ó balgaság szentséges hitei
túllátó célját hogy elcsípheti
rádöbben ha leroskad majd a zárra
osztályrésze maga volt ez a lárma

Gábor Miklós

KÓRHÁZ A VILÁG* (I)

1986. május 19., hétfő

Tegnap délután idegesítő szemtünetek. A János-kórházba látogatunk (Krisztának második gyermeke is megszületett, egy kislány), amikor a tünetek jelentkeznek. De már előzőleg: mintha a hajam állandóan a szemembe lógna, hiába hessegetem. Trombóristól félek. Ott, a kórházban megvizsgálják. Szerintük *csak* az üvegesttel van valami baj, ott akarnak tartani. Ma nem játszom. Fáradt vagyok.

* A címet a sajtó alá rendező adta.

A *modern* kritika éppúgy megöregedett, mint színházi életünk egésze. Mindent újra kellene kezdeni, de ilyesminek semmi jele. Érzik, hogy *valami baj van*, de csak fűjják, és csinálják tovább.

Major halála és egy egész generáció kiöregedése. Közben újraolvasom Beauvoir emlékiratait, az egész baloldali gondolkodás krízise, talán csődje – de helyette? Végül is mi történik a világgal?

Május 20., kedd

Nehéz megszokni, hogy alig tudom használni a bal szememet, hogy ezek a repedések állandó mozgással is zavarnak. Amire vigyáznom kell, hogy a testi kényelmetlenséget szokjam meg, de ne csináljak belőle *lelki* tüneteket. Istenem, hiszen ha még tudnék gondolkodni, bármilyen bután, bármennyi tévedéssel, de *gondolkodni!*

Lányom Moszkvába utazott valamilyen értekezletre, mint hivatalos küldött. Anyja mind rosszabbul van. A városban is szétterjedt a híre. Ő pedig mintha nem venne tudomást róla, mi is történik vele. Megpróbálok összeköttetést keresni egy hírneves csodadoktorral, de nem tudom, hogyan lehetne elcsalni hozzá a... a beteget. Este hallom, hogy a holnapi előadást lemondták, mert bement a kórházba. Igaz, hogy időszakonként mindig be kell feküdnie kezelésre.

Az én Évám robbanásig ingerült. Idegessége, néha úgy látom, védekezés a komolyabb bajok ellen, egyik formája a neurózisnak.

Én meg itt állok a szememmel. Nehéz elfogadni, hogy ez már most így lesz, amíg élek. Olyan ideiglenes nyavalyának érzem, és így is nagyon kellemetlen. De már el tudok feledkezni róla. (Például a színpadon ma este.) Legjobban sajnos az olvasásban zavar. A vezetésben is bizonytalanná tesz egyelőre. De a vezetésről akár le is mondanék.

Aztán Rozi, a kiskutyánk is teher egyelőre.

Ostobán éljük az életünket. Hogy erre rájöjjenek, fölösleges volt mindezt végigcsinálni. De talán még adódik más tanulság is.

Újként élem át Éva szerelmének logikáját, hogy mennyire *nőies*, hogy neki soha nincs távlata, és ezért csak másokra, másra támaszkodva tud élni. Ez határozza meg a mi kapcsolatunkat is, és ami még különösebbnek tűnik, pályáját is, holott nagy tehetség. Balsikereinek fő oka, hogy hiányzik belőle a színésznők *férfias* céltudatossága és képessége a magányra. A nők magánya rejtett és rejtegetett, nem agresszív, csak ha sarokba szorítják, lemondó. Ez különösen a *mai nők* közt nehezíti meg az életét. De talán épp ezért: a közönség mindig szereti.

Május 22., csütörtök

Ma reggel: az a bizonyos szuverenitás, amelyen 1954 óta dolgoztam, amire időnként büszke voltam, most csődöt mondott, lelepleződött. Ami maradt: épp a kötöttségek serege, Rozitól a Nemzeti Színházig, gondolkodásom elapadása, napjaim üressége. És a magány érzése. Ahogy erőim apadnak, ahogy testem kezdi itt meg ott felmondani a szolgálatot, ahogy fogy az erőm a szüntelen viaskodásra, az élet apró-cseprő *kötelességeire*, ahogy viszonylagos szegénységünk megfoszt a legszükségesebbtől, a csendes és védett óráktól, nincs más, mint a szüntelen, egyhangú kapkodás, rendetlenség és ren-

dezetlenség. És nem találok a *tartalékot*. Egyetlen lépést se tudok tenni. Az a morális elégtétel, hogy „hű voltam önmagamhoz”, hazugságnak tűnik. Nem voltam hű senkihez és semmihez, csak kibújtam, engedtem, prédikáltam és pózoltam. Mint bárki más. Talán még ezt se jelenthetem ki, elvégre voltak, de hányan, okosabbak, aktívab-
bak, ügyesebbek és tisztességesebbek. Ma már semmi értelmét nem látom az annyiszor meggondolt megalkuvásoknak, amelyekből végül hazugság lesz. [...] Az öregkor, amelyben úgy reménykedtem, mint az áhított szabadság, egy érett gyerekkor világára, kicsinyességbe visz, mind mélyebbre, és a fejem mind üresebb. A világot már rég feladtam. Régi, rutinból megjelenő gyűlöletrohamok kötnek csak hozzá, de tenni reménytelennek látok bármit is. Egyszóval... És egy ilyen reggel még a jobbak közül való!

Mik is voltak az olvasmányaim?

1. Mackó úrfi – Cooper – Gárdonyi – történelmi regények – Tolnai Világtörténelme
2. Proust – Gide – Szerb Antal világa, Maugham és bestsellerek
3. Micimackó – Komisz kölök – Woodhouse – Rejtő – Agatha Christie
4. Szentkuthy
5. Stendhal – Tolsztoj – Conrad – London
6. Thomas Mann – Wilder (Caesar)
7. Le nouveau roman – Kafka – Beckett
8. Népszerű történelem, tudomány
9. Japánok, Gendzi – Esterházy, Nádas
10. Musil – Simenon

[...]

Május 26., hétfő

A szemem biztató.

Ma reggel meghalt Dajka Margit.

A lányom Moszkvában megbetegedett (ismét a veséje), a reptérről mentőautó vitte a kórházba (nem tudom, megjött-e már, mi van vele – most jöttem haza a kórházból én is).

Május 27., kedd

A KÉT ÁRVA a tévében. Kedves, jó előadás. Kitűnő. Éva meg én nagyon jók vagyunk. A kritikusoknak meg az egerszegi TRAGÉDIA tetszett. Nincs közös nyelvünk, hiába.

Nem tudok dolgozni, nem tudok se írni, se olvasni a szemem miatt. Mélyponton vagyok.

Lányomnak alighanem ismét a veséje. Éva visz be neki evőeszközt, törülközőt, mi-egymást. Éva mindig nagyon rendes. De mindenért aggályoskodással és idegeskedéssel fizettet.

R. É. tegnap este játszotta „utoljára” az ÖREG HÖLGY-et. Így mondja mindenki: „utoljára” – mert ebben a szezonban utoljára. De van itt ennek a szónak másik értelme is. Mi történik majd, ha eljön az a nap is? Mi történik majd Julival, Nagymamával? Mi történik majd Éva meg köztem? Mi történik bennem?

Nehéz így, látás nélkül.

[...]

Elkópik a *képességem*, hogy keressem régi bűneimet. A gondolkodásom is mechanikusan működik. Már kialakult, mi tudja egyáltalán érinteni érzéki és érzelmi életemet, ezen a divat nem változtat. Innen már csak egy lépés a nosztalgia, a lemondás, a búcsú. De talán nem törvényszerűen merevedik meg a gondolkodás. Ami ugyanazt a dolgot új fényben tudná felmutatni, a kiút, amely minden jelenség mögött felderenghet... ez a valami, amiért minden szerep adhat új felfedezést, bár az élet emocionális része már elapadt. A technika? A gondolkodás? De hisz már ahhoz is erőfeszítés kellene, koncentráció, hogy ezt a még mindig működő valamit nevének nevezem. Az biztos azonban, hogy a kialakult sablonok szorításában lélegzem, és ezt érzem is, ami tán biztató. Csak éppen erő és kitartás kell, amíg az új, a spontán gesztus megszületik.

Május 31., szombat

A szemem, a lábam, maródi vagyok, ezt a szezont befejeztem. Lányom kórházban, de javul.

Kettesben Évával.

A magyar színház (ez még mindig Major-búcsúztató elgondolkozás) bölények és a középszer, amelyet a szocializmus felemel, ilyenek a mostani társulatok. Festői bölények – mind azzá leszünk? Végül Major is azzá lett, pedig szárazabb, másfajta dologra vágyott. És ez a kegyelet a színészek körül! Fúj! Nincs kiút?

Könyvnap. Esterházy. Szeretném, ha „felfedezne” mint író. Kocsis Zoltán (mint Töröcsik Mari) Pilinszkyről beszél a tévében. Egy mozisgyereknek hol van itt hely? Kellérékhez, Karinthy Cinihez kéne tartoznod, de hát hozzájuk se tartozol. (Bár őket legalább szereted.) Kényelmes velük. De a te életed kényelmetlen. Fészkelődsz. Mert mindig akartál elismerést és sikert – is!

Major nem volt álszent. Ezzel fogott meg.

Június 2., hétfő

[...]

A betegség és maga a halál: lecsúszás. A halottak: mint az elszegényedett, lecsúszott rokonok. A halál szégyenletes és megalázó. *Prolí dolog*.

Bibó István (először találkozom vele). A MAGYAR DEMOKRÁCIA VÁLSÁGA – és a vita.

A cikk egyrészt igaz, másrészt tehetetlen, és ezt Lukács, Révai jól ki is használják.

Végül minden jóslata beteljesedik, a kommunisták minden szava pedig hazugságnak bizonyul.

És mégis: az egész cikk (és nem csak így utólag) kiúttalan. Felmér egy helyzetet, amelyben az úgynevezett demokráciának semmi lehetősége nincs, a demokrácia már nem más, mint egy tisztességes, „jóérzésű” magánember ábrándképe. (Ma is az.)

Az ábrándkép mindig köntörfalazás, az olyan dogmatikus, jelszavakban gondolkodó, gyakorlati politikusok szemében, mint Lukács vagy Révai: préda, semmi más.

Ez mindig így volt? Van? Lesz?

Úgy látszik.

Mennyire hitt a Szovjetunió jó szándékában?

A gyanakvás áthatja a cikket. Valóban kommunistaellenes, ez a *váteszi* benne, megérzése a jövőnek, amelyet nem lehet elkerülni.

Ezek az írások izgalmasak, világosak, okosak, igazak – és lehangolóan unalmasak, mint egy-egy prédikáció. Istenhez szólnak, mert magányos ember beszél, holott milliók érezték és érzik, amiről szól.

A legnagyobb politikusok nem politikusok.

A tények: a kommunisták pozitív szerepe, a Szu. pozitív szerepe stb., tények. De már első pillanatban benne a vészjósló jövő alig megfogható sejtelve. Nem „összeesküvés” (talán nem), de olyan törvényszerűségek, pusztán a mindennapok és a hangulatok, amelyekről ő is csak homályosan tud szólni. De a jövő épp ezeket igazolja. Egy művész tévedhetetlensége és érzékenysége az övé. Nyilvánvaló, hogy első perctől fogva a kommunistáktól retteg, de a helyzet olyan, hogy becsülettel nem fordulhat ellenük, legfeljebb kényszerűségből sanda jóindulattal figyelmeztet. (Ettől néha mintha kétszínű lenne. Kétszínűbb, mint például Lukács, aki letagadja azokat a tényeket, amelyek kiszúrták minden halandó szemét, egyszerűen a dogma logikájára és fogalmi nyelvezetére meg a Szu. hatalmára támaszkodva.)

Ez egy bizonyos magyar típus, amely a *legnyugatibb*, és itt örökké a leghontalanabb. Itt más a realitás, mint a világ többi helyén?

Az elképesztő szovjet–magyar világbajnoki meccs (6:0).
Nem vagyok jól. Fene tudja.

Június 4., szerda

Orvosok, vizsgálatok. Órákig ülök az Érsebészet huzatos előcsarnokában. (Milyen más, mint a Kútvolgyi! Holott, ha baj van, lám, ideküldenek.) Közben Csernus Mari könyve. Próbálok az irodalom alól kivakarni az okos és tehetséges embert. Érdekes, amit a mellőzött színész helyzetéről meg a fúrásokról ír.

A professzor (dr. Papp Sándor) véleménye a lábamról elég ijesztő. [...] És mi lesz? Operálni kell? Elég súlyos lenne. De még így is mi riaszt a legjobban: a közös betegszobák és a megalázás lehetősége.

Ma, némi javulás után, mintha a szemem is romlana.

Ijedtemben abbahagytam a dohányzást. Bírom-e?

Rozi. A szemem nem javul.

Valószínűleg megoperálják a lábamat.

Telefonáltam a „csodadoktornak”. Juli szerint anyja rosszul érzi magát.

A kecskeméti KOLDUSOPERÁ-t hallgatom (magnófelvétel), hisz olvasnom nem szabad. Ez a század mégis a németeké? Hitler és Brecht? Elég undok század.

Ezek a régi és nem is olyan régi szerepek... mégis, mindegyikben meghallom előítéleteim hatását, pózaimat, mennyi fölöslegeset! De kár! Még a régiek, a maguk naivságában, ők még közelebb állnak hozzám. Minek kellett annyi hülyeséggel fertőznöm az agyam!? Miért nem mertem, tudtam egy az egyben? Pedig hisz tudtam volna, akkor is tudtam, csak félrevezettem magam. Lehet, hogy ma ugyanolyan tévedések kötnék gúzsba? (Hisz ez a Lucifer, alig néhány éve, ez is micsoda szemét!)

[...]

Június 16., hétfő

A tévében Benedek Miklós, Benedek Tibi fia. Fia? Hasonmás! Kissé tehetségesebb, talán intelligensebb változata. Remek kis műsort csinált. Kállai Feri és főleg Major nagyszerű. Ez valahogy kimaradt az életemből, és hiányzik, ez a szentimentális, a kabaré, a sanzon, nosztalgia és ironia világa. Illetve volt egy-egy szerep (EGY POHÁR VÍZ,

CSALÁDI ÁGY, MY FAIR LADY stb.) – de ebből a pesti színházi világból kimaradtam mégis, én, aki mozigyerekként kezdtem! Hogy miért ridegült úgy el körülöttem a „szakma”? Miért lettem ilyen „tekintélyes”, én, aki soha semmiféle tekintélyt nem fogadtam el, és ha kellett, mindent felrúgtam, hogy a tekintély meg ne fullasszon? De miért nem örömtelibb pályám egésze? Néha bizony irigylem szerencsésebb természetű kollégáimat. (Mint ahogyan sajnálom, hogy Benedek Miklós nem hívott ebbe a műsorba engem is.) Bizonyára így kellett történnie, de miért?

Miért lógok ki annyira?

Se Racine, se Zerkovitz. De talán nem csak bennem van a hiba?

Egyszerre elviselhetetlen hőség lett. Nem könnyíti meg a dolgom. (A dolgom? Valahogy túlélni azt, ami jön.)

Véletlenül megláttam magam a fürdőszobatükörben: Úristen, milyen kövér vagyok! Egyszerre rájövök, hogy... nos, hogy *nem vagyok férfi!* Ha már precízen akarok fogalmazni. Már? Vagy átmenetileg? Kimászom még ebből a gödörből?

Körülöttem Éva, napja szinte minden percében ezzel a kis Rozival vesződik.

Nagyon szeretem Évát. Az ő kedvéért... meg még miért is?... nem szabad engednem.

Június 17., kedd

Riza a díszletfalak mögött, a sötétben a rozzant faszéken ült. Muff az ölében, prémes sapka a fején. Ott guggoltam a széke mellett, és – *udvaroltam neki.*

Ez a lány, az a kislány már egy öregember felesége volt.

Most is egy öregember felesége? Az enyém.

Most is a muffos kislány?

Mit tanultam tőled, Éva?

Hogy harcolsz ezzel az elátkozott kis Rozival!

A családod? A családom? Mindig közénk tolakodnak. Holott te az a muffos pesti kislány voltál, vagy, örökké. Én meg az, aki udvaroltam, udvarolok neked! (Te ezt nem is tudod.)

(E két *valóság* közt kéne választanunk, hisz életünk épp a választás. Az életünk, Éva szerelmem! És mögötted, akik életemet táplálták előtted, akik felneveltek, a többi lány, a többi *tévedés* és *igazság* – a lányok, a szerelem az életemben, az, amelyet te örököltél mindtől.)

Június 18., szerda

Reggel lemegyek két rossz lábon. Aztán kellemetlen érröntgen. (Mint ha villamosszékbe ültettek volna, a testem nem engedelmeskedik.) Majd egy szűk kórházi szobában hárman. Az egyik *bácsi* három évvel fiatalabb nálam. A nap nagyon hosszú. Milyen lesz majd az élet az operáció után? Itt a *prolisors.* (A test lezüllése.) Egyik napról a másikra egy más életben. A lábamat nem kell levágni. (Valószínűleg.) Ez is valami. (Uray Tivadarra gondolok.) Egy pillanat alatt kicserélődik minden, és mégis észrevétlenül.

A nap hosszú. Éjjel kettőig nem tudok elaludni, addig egyik szobatársam kis tévéjén a dán–spanyolt nézem.

Ezektől a végtelen napoktól félek, hogy ezek jönnek majd az operáció után.

Nem tudok különszobát kapni. Egyszóval: *katonaság.*

[...]

Június 21., szombat

A Kút völgyiben. Ugyanaz a fürdőszobás lakosztály, de most, sajnos, másodmagammal. Átstem az érfestésen. Szerintem olyan, mint a villamosszék.

Egy nap az Érebeszeten (Városmajor utca). Micsoda állapotok! Hadikórház az első világháborús filmekből.

Most várok. Valószínűleg jövő héten műtenek.

Kár, hogy erre a néhány napra nem tudok igazán kellemes kis kuckót kialakítani magamnak a lakótársam miatt. Ez életem minden helyzetében megmentett. (Még a fronton is. Ezért írok. Az írás: kuckó.)

Hogy nehezebb legyen: ez a mindent felülmúló kánikula.

Egy napig úgy éreztem, hogy vége az életemnek. Ez azt jelenti, hogy nem tudtam másra gondolni, csak erre.

Juli meglátogatott tegnap délután. Ma indul Saskiával Sopronba. Szegény kislány, ennek is kijut!

[...]

Június 23., hétfő

Hétfő – munkás nap. (Vérvétel, ultrahang stb.)

Papp Sándor prof: operálni kell. Lehet, hogy egy hasi műtétet is el kell végezni (ez csak ott dől majd el). Tárgyilagosan, világosan elmagyarázza nyavalyám mibenlétét. Holnap visznek át az érebeszetre, aztán néhány nap, és jön az *önkivület*. (Az, amit legfeljebb elképzelni tudok majd, de amit igazán nem élhetek át, bár velem történik. Ahogy majd ott fekszem letakarva és feltárva, sőt felnyitva.)

A Kút völgyi légköre. Senki sem politizál, még politikai viccet se hallani. És micsoda *pompa*! (Anyám, ahogy ott állt a hallba vezető ünnepélyes lépcső felső fokán, én meg nem mehettem be hozzá, mert influenzajárvány volt éppen.)

Mellettem egy nő telefonál: most szült, 3 kg 20 dkg, és lány; intézzék el ezt meg azt X. elvtárssal, Moszkvába ezt meg ezt üzeni. Majd öntudatosan megy a lifthez, nem néz azokra, akik hallhatták ezt a beszélgetést, és most nyilván tisztelettel bámulják lépteit.

Du. Czapkó Bandi. Napbarnított, derűs, optimista, elvégre beteglátogató, „erőt sugároz”. Közlöm vele, hogy ha minden jól-rosszul megy, karácsonyig nem lát a színház. „Ez most mellékes!”

Egy ápolónő. „Vigyázzon magára, kevés ilyen nagy emberünk van.” És én majdnem könnyekig meghatódom! Mit látott vajon tőlem? Legfeljebb néhány archív filmet a tévében. „Nagyság” lettem, mindenki érezteti velem. De hány ember látott valóban játszani?

Éva a telefonban (délután 3-kor): nemsokára meglátogat. „Végre túlesünk rajta!” Igazad van, drágám!

Éva csupa aggodalom, apró gond, egy perc, ha marad arra is, hogy egymás szemébe nézzünk. Amikor lépteink távolodnak a kórház hosszú, világos folyosóján, már rohannánk vissza egymáshoz.

Egy rossz könyv Cézanne életéről, de megtudok róla ezt-azt. Miért van az, hogy én ezeknek a festőknek az életéről úgy olvasok, mintha kedves kortársaimról hallanék pletykákat?

Június 24., kedd

Az Érszebészetén, a Városmajor utcában. A Kútvölgyi protokollcsarnokai, lépcsői után mintha egy indiai háborús kórházba kerültem volna. A szobám kicsi luk. (A ruháimat haza kellett küldenem, mert itt nincs hova akasztani.) A mosdó nem működik. Ablakot nem lehet nyitni, mert a kórházban építkeznek, az ablak előtt állványok, száll a mész. Időnként remegnek a falak az építkezés lármájától. A vécé! Az egyetlen tusolóban alig folyik a víz. A tusoló rózsáját minduntalan ellopják. Mindkét helyen sorba kell állni. A betegek egymás hegyén-hátán fekszenek, a folyosókon is szüntelenül nyüzsgő a sokaság, ápolónők, orvosok, ápoltak szinte taszigálják egymást. Ha egy zöld takaró alatt fekvő meztelen embert sietve végigtolnak köztünk, akkor félre kell állnunk, hogy helyet adjunk. De az emberek kedvesek. Az ápolónők is. Másként, mint a Kútvölgyiben, minden másként!

És lassan telik, lassan eltelik a nap. Holnapután műtenek.

Van itt, ezen az emeleten egy fedett fülke, afféle franciaablak-szerű fülke, félkörnyi erkély, kiszögellés vagy mi, nem tudom, hogy hívják az illet, igazi szecessziós képződmény a régi kórház homlokzatán. Ez a dohányzó. Itt gyülekeznek mindig a megvetettek, a züllöttek, a bűdösek. Itt nyitott ablaknál is lehet üldögélni vagy inkább álldogálni, és kinézni az utca forgalmára, a hegyekre, fákra, Budára. (Azt mondják, ez valamikor Pest egyik legkedvesebb szanatóriuma volt, most is „világhírű”, legalábbis Abody szerint. Ő hónapok óta itt van, állítólag holnapután hazaengedik.) Ez a dohányzó lenézett hely, a legmocskosabb, itt szinte összepréselődünk, mi bűnösök, akik, úgy látszik, halálunkig nem térünk meg, nem szokunk le a bagóról. A hamutartókat valószínűleg szándékosan nem takarítják, nem öntik ki, bagóleiben úszik mindegyik. Hadd utáljuk meg magunkat és szenvedélyünket. (A kórházban meglepően sok a cigány. Itt, a dohányosok közt is. De itt igazán nincs különbség.)

És még mindig alig múlt este 7 óra. Holnap ismét egy hosszú nap.

Éva elkísért a költözködésnél a Kútvölgyiből. Később hozott egy kis kölcsöntévé (nem működik), meg ventilátort, könyveket, mindenfélét. Ha itt van, jó. Ha nincs itt, olvasok, báméskodom, számolom, mikor gyűjthatok rá újra. Kinézek az ablakon. Hogyan beszélnek én emberekről, akik gondtalanul teszik egyik lábukat a másik elé? Hogyan álmodozzam én az évekről? Holnap este megkapom én is a beöntésemet, aztán napokig nekem is az lesz a gondom, hogyan szarjak, hogyan pisáljak.

Egyszóval ez egy igazi *kórház*, az emberi nyomorúság helye, a szegénységé, a féllábúaké, a véres kötést hordó sántáké, *külön* világ, az bizony, amilyen a katonaság volt, de hát ugye, az még *akkor* volt.

Sokat gondoltatok Évára.

Június 30., hétfő

Hát eltelt ez az idő is.

Pokol ez a hely, vagy valami igazán kedves és emberi? (Lehet, hogy az emberek a pokolban is összebarátkoznak, így fognak ki az ördögön?)

Kétszer kellett műteni. „Száz közül kettő ilyen, ha akad”, mondja a prof. Épp hogy felébredtem egy pillanatra, láttam magam körül a zöld köpenyesek ijedt arcát, mintha a prof valahogy dühödten, idegesen hadonászott volna, én mintha azt mondtam volna: „A lábam egészen fehér... nem érzem a lábam... nem tudom mozgatni a lábujjam.” Valami fura kárörömöt éreztem közben, számonkérést a proffal és a többiekkel szemben, mintha azt élveztem volna, hogy kitolok velük. Egy pillanatra mintha Évát is láttam volna, aztán *elégedetten* visszahulltam az öntudatlanságba, az álomba.

Aztán mégiscsak életben maradok, még hozzá mindkét lábam birtokában. Hihetetlen rosszkedvűen. Körülöttem az élet. És a rengeteg elvégeznivaló: pisálni, felülni, lépni. Meleg van. Nagyon kifáradtam. Úgy érzem, életemben először vagyok komolyan beteg.

Odaát a Kút völgyiben miniszteri mamák, itt válogatott, de nem is nagyon válogatott cigányzenészek.

Ruttkai Éva interjúja Szegő Andriszal egy képeslapban. „Megrendítő” – mondja róla valaki. Furán olvasom. Ennél én többet tudok erről. Így kéne nézni a világot? Ez nem az én világom.

Viszont Éva teljesen kimerült. Most egyszerre semmi segítsége sincs, Rozi kutya egy átok, mindenki nyaral, minden elromlik körülöttünk, fél, hogy összeomlik az egész.

Nehéz elmondani, nehéz beszélni...

[...]

Július 1., kedd

Egy hete hoztak át a Kút völgyiből.

„Pokol ez a hely” – írtam tegnap, de bosszant, hogy ezt írtam. A betegek, az ápolónők csaknem mindegyike igazi, rokonszenves embertárs; az orvosok kiválóak. (Legalábbis ez a legenda, én meg elhiszem.)

Ez nem változtat azon, hogy az egész mégiscsak pokol. Merthogy ez is csak amolyan szocialista pokol, amelyben a sebészek, a nővérek (soha nem politizálva, legfeljebb panaszkodva) úgy dolgoznak, ahogy a koncentrációs táborban dolgozhatott valamikor egy-egy zseniális és jót akaró sebész.

Úristen, hogy unom ezt a mindenüvé betolakvó politikát! Hogy minden *titok*, az egész világ ócska titkok halmazává minősül.

Hisz amit igazán érzek: a testi gyengeség, a félelem, hogy meddig és milyen formában kell még ebben a nyomorúságban élnem. Egy leesett szappant milyen kín, félórás munka kihalászni a fűtőtest alól, és utána hosszan-hosszan sikálni, mert kosz ragadt rá, majd mindez után hosszan-hosszan zihálok. Hogy átjutok-e két nap múlva a Kút völgyibe, ahol minden *úribb* és kényelmesebb. Ez érdekel, nem más. Aztán egyik pillanatról a másikra minden átminősül politikává, mintha egy kártyás nagybácsit szidnánk, aki elherdálta a család vagyonát, mindennek okozója ő.

Éva agyongyötörve jön, szegény, nem tudok mit kezdeni vele. Szinte szégyellem előtte tehetetlenségemet, legszívesebben azt mondanám: „Ne gyere, kedves, ne gyere!” – no persze, ettől megsértődne. E pillanatban se Zsuzsa, se Jutka, se Eszter, senki segítsége „nem is kell”, mondja, és észre se veszi, mennyire ingerült. Lehet, hogy én is az vagyok. Fárasztó itt az élet. Egy mosolyt szeretnék kapni tőle, egy simogatást – de honnan vegye? És akkor még ez is eszembe jut: tán nem is szeret már? És még: hátha éppen most akadt valakije, egy másik? És minden olyan valóságos! Hisz megtesz mindent, hoz, visz, gondoz. De mikor simogat meg? Eh, gonosz és igazságtalan vagyok! (Ha nagy nehézségek árán sikerül felhívnom telefonon, szinte sose találom otthon.)

Most tudtam meg, hogy péntek helyett csak hétfőn mehetek át a Kút völgyibe. (Minél később megyek haza, Évának annál könnyebb.) Szobatársam, akivel már nagyjából összeszoktunk, holnap vagy holnapután elhagy. Nagyon fárasztó itt az élet.

[...]

Július 3., csütörtök

Villanásnyi ébredés az önkívületből; aztán vissza. A mézsfehér és teljesen érzéketlen lábam, és a káröröm, ahogy az orvosok, ápolók ijedtségét figyelem közben. „Most kitoltam veletek!” Gonosz voltam azokkal szemben, akik harcoltak értem, és mindent elkövettek, hogy megmentsenek. Kárörvendő voltam. Olyan riadtan kapkodtak körülöttem, hogy fölényben éreztem magam. (Közben nem volt szabad asztal – akarom mondani, műtő.) Ma reggel azt érzem, hogy gyűlöltem volna őket, ha levágják a lábam, ahelyett, hogy öntudatlanságomban megölnék. Ezt se hittem volna egész életemben, hogy valaha gondolni fogom. (Végül is mindig az élet mellett vallottam.) Sose tudtam, mit gondolok valamiről, amíg ki nem próbáltam. Ennyire nem ismerem magam? Lehet, hogy akkor is, most is, talán rosszkedvűen, de kapaszkodtam volna az élet felé. Olyan mégse szeretnék lenni, mint ez a *vénenber* (néhány évvel valóban idősebb, mint én) itt a szomszédban, akinek levágták a lábát, és most nem hajlandó felkelni az ágyból, csak hagyja, hogy vigyék, tolják, mindent elvégezzenek helyette, nem mozdul... „rossz beteg”, nem erősíti saját magát. Ilyen nem. Mindig is „jó beteg” voltam. Ez meg az én gyengém. A *kötelességtudás* a megadásig.

Egyszóval fogalmam sincs, ezt gondolom-e valamiről vagy azt. De most gondolkodásom olyan állapotokban fordul meg, mint még soha. Egy mindig jelen levő gonoszság bukkant felszínre, ha csak rövid időre is, legalábbis remélem, a nyomor, a pusztá testi nyomor közelében. Ebből a szempontból a dolog hasonlít a katonaság élményéhez. De akkor szinte egy pillanatra se feledkeztem el a szerepről, a játékról (fiatal voltam, igazi újonc), most pedig meggondolatlan, megfogalmazatlan gonoszság tört fel belőlem, olyan voltam, mint aki embert eszik a hajótöröttek csónakjában.

És mindez: apró, bizonytalan gondolatfoszlányok, gesztusok, agressziók Éva ellen – csak éppen furá módon érdekelnek – és lehetőségek!

Ez a fajta *szórakozásom*: innen talán meg lehetne közelíteni, miben is különbözöm én Latinovítstól. (Leonardo – Michelangelo. Pitiánerben.) Hogy miért is nem lettem én próféta a saját hazámban – ő meg igen!?

Hol csal Saskia, és hol beszél valamiről, amiről én nem tudtam?

Lépésről lépésre a jelentéktelenségek jelentéktelensége, a színház felé.

[...]

Július 4., péntek

A kora hajnali fürdés csak félig sikerül, de ez is valami. Negyedóra múlva már nincs víz a kórház épületében!

Lábam vastagra dagadt. Állítólag így kell lennie, mégis kellemetlen.

Mindenki kedves hozzám, mindenki mindent...

És én teljes érzelmi zűrzavarban.

Éva agyonkínózva. Azt hiszem, gyűlölöm Rozit, a kiskutyánkat, mintha ebben az érzésben összpontosulna minden agresszióm. De Évát kínozzom.

És miért? Miközben itt vannak nálam kislánykori képei, sok kis csoda, valami olyan csoda, amely még mindig, még csak ezután... Azt szeretném, ha szép lenne, ha szépen öltözködne. De ez se igaz. Hisz azt szerettem benne, hogy ő – ő! Miért kínozzom? Miért?

És mi ez a teljes elidegenedés önmagamtól, hogy egyetlen érzésemet se találok a helyén, ahol találkozni szoktam velük?

Éva drágám, még egyszer igazán ölelnélek, csókolnálak, Éva, Éva...

Július 5., szombat

Nehezen járok, fájdalmaim is vannak. Orvos jóformán nincs a kórházban (hétvége), még a nővérek közül is másodosztályú gárda. Néha úgy érzem, hogy a cigaretta... – aránylag ritkán gondolok rá – talán növeli bennem a feszültséget, hogy nem szívok.

Újabb jelenség: lábam hideg, érzéketlen, körülöttem általános ijedtség, infúziók; most valamivel jobb, de igazán nem jön rendbe a dolog. Három vagy több tévét próbálnak ki a szobámban, de nem működik egyik sem. Éva jön, megy. Hőség. Ismét *ott lenn*, de ezúttal a *káröröm* nem jelentkezik, most inkább megijedtem, hogy amit az operáció után nem éltem át igazán, „végre túl vagyok”, na, most javulni kezdek, ezt nem... Nem érzek semmit, csak ezt az *állapotot*, amelyben éppen vagyok. Éva segíteni akar, de nem sikerül. Ágyban kell feküdnöm. Csak Évával beszélek, a szemébe nézek.

Arra vágyom, hogy éljek, egészséges legyek, nem tudom szeretni Isten nyomorúságát.

Lehet, hogy nem tudok megúszni egy újabb műtétet.
Napomat nagyjából betölti az infúzió meg a tévé gondok.

Júli meg Éva vannak nálam.

Miért kell nekem ezt az egésztest mindjárt, hogy is mondjam, miért kell nekem mindjárt a halállal, az emberi nyomorúsággal összekapcsolnom? Felesleges pátosz? Éppen nem – éppen a pátosz ijesztő hiánya.

Szeretnék Évával kettesben maradni. Júli itt ül, ügyetlenül, kedvesen, tájékozatlanul, mit csináljon? Hogy csinálja? Aztán elmegy.

Kettesben maradok Évával. És szájon csókoljuk egymást. Most semmi más nem fejezheti ki azt, hogy mit érzünk. A múltakat, a magányunkat a világban, azt, amit szóval úgysem lehet. Ez a csók valahogy a jövő mellett is voksol. És még csókolnám, de hát mennie kell.

Holnap majd kiderül, miféle jövő – napok várnak. De valamiképp át kell lábalni.

[...]

Július 8., kedd

Kútvölgyi, 131. szoba, lombsusogás az ablak alatt, külön fürdőszoba, egy kellemes szobatárs.

Csak éppen minden napra egy tojás. És a félelem meg a hitetlenség. De nem élem át *mélyen*, ami történik velem.

A műtét után csaknem egy hétig egyenesnek látszott az út visszafelé. Azóta minden nap kellemetlen kis fordulatokat hoz, és végül ma ismét nem kelhetek fel az ágyból.

Hisz előbb-utóbb „készen kell rá lenni”, igaz, öreg királyfi? Aztán még van egypár sötét lehetőség.

És végül is: „asszonyi jóság”.

Nincsenek ambícióim, nem vágyom rá, hogy eredeti gondolataim legyenek, hogy ezt vagy azt észrevegyem. Pedig talán éppen ez lenne az élet kiútja. Hiszen irtózom a nyomorúság minden kipróbált lehetőségétől. (Ha valaki eladja magát pusztán a Kútvölgyi gyönyöreire – bizony igaza volt!)

Azt szeretném, ha Éva itt ülne mellettem egész nap, és én fognám a kezét. Aztán... Olyan kevesen vagyunk!

Július 12., szombat

Tegnap mintha fordulat történt volna. A testemben? Valahol másutt? Az orvosok látványosan határozatlanabbak. Kijelentik, hogy lassan járni és élni tudok majd egy újabb, közeli műtét nélkül is.

[...]

Augusztus 8., péntek

Orvosaim – de Éva is, én magam is – a lelki egészségemért aggódnak. Megható. Mi az, amivel nem merek szembenézni: a halállal vagy a rokkantsággal? Szóval az igazi tragédiával? Ők munkára biztatnak. (Fekete doktor felajánlja a szobáját e célra.) Én meg éppen attól félek, hogy a munka menthetetlenül szembesítene valamivel, amit eddig sikerült ravaszul megkerülnöm. Hamlet, Hamlet, te halál jegyese, de nagy komédiás vagy! Fogalmad se volt az életről, most aztán összeszartad magad.

Gondolkoznom kéne.

Elgondolom: talán soha többé nem játszom Shylockot. És mást se. Talán soha többé nem leszek színész. Fura. Hogy mik történnék?!

Most valóban nekifoghatnék írni. Írni. Én tudom, mit jelent írni. Ha nem is tudok írni, akkor is tudom. Berendezhetném az életem úgy is, erre is, hisz hányszor kacérkodtam ezzel a megoldással.

Lassan, lassan... próbáljunk meg csak írni: a, b, c...

Ki is neked Éva? Ki ő, milyen ember és színész? Ha ezt meg tudnád írni!

Szembenézni azzal, ami történt: mi *most* az egész színészet? A művészet? Mi *most* Goethe?

Valamilyen életmódot kell tehát kialakítanom, valamilyen szenvedélyemet újtájjá engedni, ha még van.

Főiskola?

Életmódot változtassak?

De *mi érdekel*? Mi érdekel igazán? Harcba kell vinni újra valamilyen igazat.

A kétféle nő: a két szerelem, a két *Éva*: ezzel meg tudnék-e birkózni?

Miért unalmas a színház? Mivé kellene lennie? (Miért nem érdekel például a Katona József Színház?)

Itt sétálgatok botozva fel-alá ebben a szobában, amelyet pedig élvezhetnék is. Fáj a lábam, szokatlanul fáj. És várok... várok, hogy jöjjön az első mondat.

Augusztus 12., kedd

Éjjel háromig nem tudok elaludni. Szédelegve mindenféle szerektől, a gerincem vagy melyik szervem idegességétől. Kimegyek sétálni a kihalt kórházfolyosóra.

Reggel. Mindjárt kezdődnek a vizsgálatok. Minden percben elsírnám magam.

Ferkó, Gyurka, Jani (rólad kezdtem a gondolkodást, mert te öngyilkos mertél lenni) – hová lettetek? Nincsenek sehol. Az egész múlt mintha most eltávolodott volna. Csak Éva van, odabújhatnék sírni. Mivé lettem!

Látom az emberek szemében a meghökkenést, ahogy próbálják keresni a múltamban azt, ami *most* vagyok.

Az első tisztának látszó kicsi döntés, az első vélemény, amely besorolja bajomat a többi baj közé: mennyire megkönnyít!

És mennyit sírnék, ha lehetne!

Az első ellenállás, amellyel Évát fogadtam.

Milyen másként volt színésznő, mint az első Éva. Ő mintha *civil* lett volna, feltételezett képmutatásokkal, civil álszentségekkel, önámításokkal.

Hogyan lepleződött le aztán mindkét világ egyforma súlyú képmutatása, hogy leplezte le végül is egyik a másikat.

De közben mindkettőnek ismerem igaz szenvedéseit, nagyságát, mindazt, amit ők egymástól megtagadnak.

Éz az embertelen hőség! De Fekete doktor szobája hűvös, ha oda bebújok, fel kell húznom a köpenyemet, hogy ne fázzak. Fekszem az oldalamon, és bőgök. (Egy keskeny, nem fekvésre tervezett pamlagon.) Fáj a lábam ujjja. Az életemre gondolok, az egészre, az egész életre, amint egyesek és nemzedékek sorra hullanak a semmibe, utolsó, eltévedt, kapkodó gesztussal még szeretnék elkapni: hogy is voltál? Mi is voltál?

Kilátok az elfüggönyözött ablakon: az árnyékos, nagy balkonon betegek üldögélnek, olvasnak, bámészkodnak az innen nem látható hegyekre. Békések. Ez is nagy lecke, és én azt se értem, ahogy ők ott ülnek, magukba húzódva, az árnyékban, a hőség elől, és olyan szabadok vagy mi, és mennyire tudnak mindent. Miközben én nem tudok semmit.

Ilosvay Katalin találkozottam a röntgen folyosóján. Istenkém, hogy megöregedett!

Másfelé az arccal!

Augusztus 13., szerda

Éva. Vele vagyok tele. Hogy ő jelen van-e bennem, ez a legfontosabb. Az élet sója.

Ez a nap mintha változást hozott volna, mintha... félek leírni, annyira szeretném, ha! Néhány új orvos jött be, kérdegetnek, próbálgatnak, hogy tudom-e emelni a lábam, hogyan magyarázom a seggem fájdalmait. Elnevezik majd azt, ami van. Már nem bánom azt se, hogy ma éjszaka valószínűleg megint nem tudok elaludni.

Csak Évával szeretnék foglalkozni, ahogy egy könyvet szeretnék írni, úgy.

Csodát tégy, Úristen!

Fekszem az ágyon, karomba tűzve az infúzió. Folyik a szememből a könny, Éva papír zsebkendővel, nyugodt mozdulatokkal letörli, újra meg újra. Nézem őt. Büszke rá, hogy így szeretjük egymást. Hálát adok Istennek, ugyanezért, hogy itt ülünk, és szeretjük egymást. Azért, amit olyan nehezen fogadtam el Istentől, és ami a legfontosabb.

Augusztus 14., csütörtök

(Hajnali háromnegyed négy.)

Kb. egy óra óta vagyok ébren. Nem a fájdalmam nem hagy elaludni, nem. Ha egyedül lennék a szobában (alig látva írok), talán még jól is érezném magam így ébren. Bár ami ébren tart, nem nevezhetem másnak, mint egyfajta *testi* feszültség. (Nem szexuális, ne tévedjünk!)

[...]

Ha kinézek az ablakon, egy csillagot látok ott.

Mi tart ébren? Mi ez az izgalom? Mi ez a nyugtalanság? Nem egészséges. Annyira *testi*, mint amilyen egy epilepsziás rángás lehet. De talán másfelé is nyílik már az út.

Jó nagyot aludni, aztán nekiesni egy munkának, akárminek!

Ma körülöttem mindenki úgy viselkedik, úgy beszél, mintha már csak napok lennének hátra kórházi tartózkodásomból. Mindenki megdicsér, mindenki boldog. Vágfalvy Ilona már arról tárgyal velem, milyen cipőt vegyek stb.

Csak éppen én érzek itt meg ott fájdalokat meg szédüléseket. De velük tartok: megjátszom, hogy kezdek optimista lenni stb. Ez valószínűleg létformámhoz tartozik, az ilyen megjátszás környezetem kedvéért (a gyerek, aki már tudja, hogy nem a Jézuska hozza, de eljátssza).

Augusztus 15., péntek

(Hajnali 5 óra.)

Viszonylagos *nyugodt* éjszaka után. Sajnos a nyugalom a nyugtatóknak köszönhető. (A nyugtalanság meg részben a cigaretta hiányának. De nem akarok rágyújtani.)

Megértem, hogyan halt meg Ferkó a Christian Science igéibe kapaszkodva.

Megértem, miért ragaszkodott Jani olyan makacsul ahhoz, hogy ő döntsön ebben a kérdésben, méghozzá a leromlás előtt.

Megértem, miért kellett Gyurkát a haldoklók rácsos, gyerekszobai ágyában lekötözní, hisz dühöngve akart – kétszer meg is tette – a halál és öntudatlanság rácsai közül kitörni, képei felé rontani, de már első lépésénél végigzuhant az ágy előtt.

Megértem? Elgondolkozom rajta, tehát félek, tehát élni vágyom.

Belehallgatok a régi IV. HENRIK hangfelvételébe. Milyen lenne Hirtling Pista ebben a szerepben? Meg tudna öregedni a darab végére? (Mennyire nem bölcsebb ez a Henrik vénségére, mint fiatalon volt!)

Néhány taktus Yves Montand – és a partizánok eltűnt és eltüntetett bátorsága.

Felfogom, hogy mennyire félek, mennyire keresem, és nem lelem a megmentő formulát.

Iván egyszer azt mondta rólam: „Miklós csak akkor tud írni, ha él is.” Mégiscsak ő tudott rólam a legtöbbet.

Vagyis, ha játszik. (A Miklós.)

Vagyis hogy nem szabad itt maradnom a tétlenség és öregség és csoszogás e világában. Ki kell ruccangatnom. Fiatal emberekkel kell összejönnöm, tanítani kellene most, valóban. Évával is beszéltünk erről: másfajta élet kell!

Ha lehet, hétvégére kimegyek a kórházból. Majd ma eldől. De nekem nem orvoság kell, hanem vér a pucámba.

Akár tudom, mi kell nekem, akár nem, mégiscsak színész vagyok, színészként kell megdöglennem is. Életet is ott élhetek csak, a színházban, nem a bölcsekedés csendes szobáiban. (Amelyeket a kórház rendelkezésemre bocsát.)

Vagyis hát: öreg Goethe, nem tudok én jobbat tenálad. Fiatalokat, tiszteletet, ha kegyeskedem közbeszólni az életbe, szerelmet, Éva! A tartást, nem csoszogást a többi beteg között itt a folyosón.

Valahogy így végződik ma az éjszaka. Mikor szobatársam (remek öregember) már felkelt, és szokása szerint a fürdőszobába vonult. Kinn világosodik a kert, amelyet éjszaka undorral néztem, a *kórházi* fák körvonalait. Most még jó lenne aludni vagy másfél órát, hogy bebizonyítsam nekik, hogy élek, és valóban kimehetek hétvégére. De ez már nem tőlem függ, ez a következő másfél óra.

Augusztus 20., szerda

[...]

Második napja vagyok ismét itthon. Ha hagynám, már volna is valami hipochondriás pánikfélém. Az állandóan jelentkező gerincfájdalmaim nem hagynak békén, de talán még rosszabb, hogy szokatlanul félek a baj kezelésétől, attól, hogy nem tudják, mit kezdjenek velem. Túl sok az egymást követő, hol ilyen, hol olyan, kisebb-nagyobb fájdalom. Ezért aztán csak rovom szorgalmasan a szobák hosszát, mert nyugton maradni nem tudok. Aludni is csak, ahogy a kórházban megszoktam, a pontosan adagolt altatóval sikerül néhány órát. Délután, bármilyen fáradt vagyok, nem tudok aludni, én, aki évek óta meglenni se tudtam a délutáni alvás nélkül. Nagyon gyenge vagyok, és lefogytam. Egyszóval: egy jó seggbe rúgás kéne már, hogy éljek!

Ebéd után aludni próbálok, reszkető tagokkal (vízhajtózom is), takaró alá bújva, nem megy, de aránylag nyugodtan fekszem vagy háromnegyed órát. Aztán átkukkantok: úgy látom, Éva alszik. Visszabújok a takaró alá, és – elsírom magam! Félhangosan azt mondom: „Azért sírok, mert meghalt az anyukám, apukám, barátaim, és nincs senkim, csak te, csak te...”, és bögcisélek imigyen.

Közben pedig a következő fogalmazódik meg bennem: az lenne jó, ha Jutka – az én irányításom mellett – magnóval egy életrajzi interjúsorozatot készítené velem, afféle önéletrajzot, vallomást, locsogást. Ehhez felhasználhatnám a naplóm is. Stb. Ezt a munkát már holnap, már ma elkezdeném. Erre, ilyen formában, képes lennék. De segíthetne lenne szükségem, akiben megbízhatok. Fizetnem is kéne neki, hogy követelőzhessek tőle.

Augusztus 21., csütörtök

Tegnap este Éva teljes kiborulása helyzete és ellenem: „mindent megteszek, de a lelkedhez, az eszedhez buta vagyok!” (Istenem!)

Fogyok. Nem tudok aludni. Gerinc- és ízületi fájdalmak. Egyébként élnék.

Ismét a kórházban. Egy új szobatárs (e pillanatban szájában egy gumicsővel). Egy ismeretlen ember szokásai fenyegetnek.

Legszívesebben megszöknék.

Drága orvosnőm úgy tervezi, hogy (egy szabadságon töltött víkend után) hétfőn vagy kedden kitesznek a kórházból.

Vízgálatok. A folyosókon megállítanak. Goethét játszom.

A hatalmas hőség után hús napfény. Fáj a szívem az elveszett nyárért.

Ne feledjük: ha írni, ha beszélni, hát a nyárról, a nyárról!

Márkus Laci: színt játszani, az édes, zavaros multság – te tudtad, azért szerettelek mindig. Rokon természet voltunk, nagyon.

És Évának ez járna ki, ez. Ez az öröm, ami nem *egyszerűen* a siker, bár anélkül nincs, azért van minden. De ez a zavaros, diadalmas, gyáva, ez a... „Én vagyok a királylány vagy királyfi vagy...”

Ezért a bizony nagyon kétes élményért, ezért vagyunk színészek. De hogy én is *ennyire* színész vagyok!

Este a gyógyszerektől (az ügyeletes orvos szerint) vérnyomás, az értágítóktól szívdobogás. A tarkómon, egész testemben hóhullámok, szédülés, rosszullet.

Telefonálok Évának. Nehezen tudok közlekedni vele a tegnapi kitérés után.

Augusztus 22., péntek

Ismét itthon. Sőt: csaknem gyalog még étterembe is megyünk. (A *Művész* a Vígszínház mögött.) Szédelgek. Az itthoni tükrökben ványadtabbnak hatok.

Egyelőre fal választ el a világtól.

Ez a fal lassan majd omladozik. Testi állapotom nem a legkellemesebb, szédelgek, néha megtámad valami hő, gondolom, a gyógyszerektől. Kis fájdalom szünet nélkül bujkál bennem, hol itt, hol ott.

Nagyon jó, hogy Évával délután feloldódunk, vagyis helyreáll köztünk a segítségnyújtásnak és a garantált szerelemnek menedéke, biztonsága.

Viszont nagyon nem jó, hogy este Éva lesz ijesztően rosszul a vérnyomásával vagy a szívével. Hál' isten, mire az altatókkal ájulásba küldöm magam, addigra ő is rendbe jön.

Augusztus 23., szombat

Megpróbálok magnóba dolgozni, mert nehezemre esik a hosszas ülő póz, és mert nem irodalmat akarok már, hanem saját pofámat, nyersben.

A saját pofámat – és ezúttal elsősorban a világnak. Ez nagy fordulat: másként fogadtam a kórházban az emberek rajongását, szeretetét, még bizalmaskodását is. Eddig menekültem előlük, most rájöttem, hogy *Goethe-portrém* egyik nagy gyengéje mindig is az volt, hogy a *Mesternek* és a világnak a kapcsolatát (pedig mennyire döntő!) figyelmen kívül hagytam (most: a halálfélelem, a nyomorúság és az öregedés hatása).

Saját *színészportrém*. Nem több, csak színész!

A két Éva legszenvedélyesebb témám lenne (elsősorban a *második* Éva miatt – ő az élet!).

Augusztus 24., vasárnap

Lassan, félelmekkel, idegesítő fájdalmakkal, de visszaszokom az életbe.

Nem tudok aludni, elsősorban délután nem! Ettől felfordul az egész életem. Nem találom a helyem. Azt szeretném, ha mindig lenne nálunk valaki, fiatal, csinos és kedves emberek, jókedvűek! Akik közben még okosak is, mint a nap, meg rajonganak is értünk. Így eltelne a napunk valahogy.

Augusztus 25., hétfő

Kiengednek, de annyira félek, hogy inkább azt mondanám: *kikergetnek* a világba.

Mindig azokat a gondolataimat szerettem leginkább, amelyeket meddőnek és céltalannak is vélhettem volna.

R. É. látogat meg a hűs, de naptól ragyogó szobában. Az ágyon fekszem, ebéd után, hogy a bokám dagadása apadjon kissé. És *vidáman* beszélgetünk! Uramisten!

Lányom Velencében van a szerelmével. Tán két hét múlva még Bécsbe is kirándulnak, s csak azután haza.

Augusztus 26., kedd

Most már végleg itthon.

A hazatérés legnagyobb csalódása: Éva még eljátszani is képtelen a legkisebb örömet is, hogy megérkeztem, és állítólag meggyógyultam. Csak újabb gondot jelentek neki, megterhelve a Rozi kutyával, csaknem olyan beteg már, mint én vagyok. Hogy segíthetnék? Talán sok-sok pénz, az segítene.

Hajnaltól ébrednek, fájdalmakra, hiába próbálok elaludni, inkább fel-alá gyalogo-

lok a szobában, majd egy viszonylag elviselhető helyzetet keresek, de nem sikerül, még percekre sem.

Jutka azt kérdezte: mi is fűz engem Goethehez?

Valami, amit az utolsó két hónap megtépzott. A kiválasztottság legendája, a jó alvás képessége, a fájdalmak hiánya – talán elsősorban ez. És aztán a szerep, amelyet a nők között játszani tudunk. E pillanatban mintha búcsúznék Goethétől és minden szerepétől. Már csak a külszínre kéne vigyázni?

Ha ezekben a napi feljegyzésekben se lesz másról szavam, csak a halálról, akkor inkább abba kéne hagyni.

Múlik a nap. Éva próbára ment. Én egy kicsit beszélgethetek Jutkával. Éva most – hogy én felépülni látsum – nehéz helyzetben van. Minden feléled benne, amit a gond és aggodalmak nehéz heteiben mintha elfelejtett volna. Én csak egyet tehetek, az életemért harcolok, keresem magamnak az érdekes emberi szót, a fiataltságot. Ami érdekel, ami érdekelni tud. A legtöbb, amit Éváért tehetek, ha magára hagyom a közönyben. Érzelmi túltengéseim, a SZEPTEMBER VÉGÉN megrémítette. Holott csak hagytam, hogy felszínre törjön valami, ami ott volt. Lám, most mintha ez a valami neki nem is kellené. Ezt végiggondolni is nehéz.

Délutáni séta kettesben a ház mindig szép udvarán. Éva dereka merev, mosolya szándékolt. Nehéz helyzetben vagyunk most egymással.

Egész nap a szobámban egyedül. Az ízületi vagy milyen fájdalmaim nem hagynak nyugodni. De meglátogat az ortopéd cipész, vele tárgyalok, s eközben fájdalmaimról is megfeledekzem.

Augusztus 27., szerda

Marika néni finom levest és rántott csirkét készít.

Szegő Andris. (Mire szolgált ez a féllábas látogatásom *odaát?*)

Kubik Anna. Alig ismerek rá, más a frizurája, le van sülve, ahogy a vörös hajúak lesülnek, *nyári*. Lelkesen beszámol „lebegő” szerelméről és kevésbé lelkesen színházunkról.

Aztán itt a fáradság, és – tán hónapok óta először – gyógyszerek segítségével nélkül elalszom!

Évát is jobb kedvűvé teszi Kubik látogatása meg Marika néni betoppanása, mintha lassan oldódna félelme, amelyet hazatérésem okozott.

A rossz hangú kis magnóra (Jutka ajándéka) kétszer elmondom a HAJNALI RÉSZEG-ÉG-et.

Augusztus 28., csütörtök

Elvégre egész életem érdekes volt: színész voltam. Ha én pletykáltam magamról valamit, mindenki fülelt. Színészként élni érdekes. A színészeket szeretik.

Már gyermekkoromban is, valahogy, valamiért, talán, mert mégiscsak én voltam Fehérváron az egyetlen „mozigyerek”. Az anyám városszerete ismert szépség.

Azt hiszem, a Magvető igazgatója (Kardos, de melyik Kardos? Annyian vannak!) próbált meg először móresre tanítani. Úgy kezelte, mint bármely halandót. Ezt éppúgy nem fogadhattam el, mint Á. O. ilyen irányú kísérleteit sem.

Ez a csak félig öntudatos, de a mozi és az olcsó regények, bestsellerek világából származó hepciáskodás, az állandó póz bizonyára sokak előtt ellenszenvenné tett. De ezt a legutóbbi időkhöz alig sejtettem.

S közben – ezt add össze! – milyen sérülékeny voltam mindig, milyen könnyen kedvezesgett egy rossz pillantástól is. Hiába, csak a hízélgés tarthat és tartott életben.

Most meg a világ továbbhalad, és olyanforma szándékokat mutat, mintha túl akar-na lépni rajtam. Zsámbéki Gábor például ennek a szándéknak egyik jelentős megnyil-vánulása volt az életemben.

(1. Találkozás a tévében: egy szakállas ifjone, aki instrukciókat akar adni nekem! Aki éppen a világ tetején vagyok! Ő meg nyilván már akkor egy új irányzatot képviselt, ép-pen az én sikereim világával szemben. 2. TÉLI REGE Kecskeméten. 3. Megpróbálok *ki-írni* őt. Egy politikus sértettségével és fölényével túri. Zsebében a jövő.)

Bárhogy alakuljon is a színháztörténet, bármi történt is Sztanyiszlavszkijjal és Mejerholddal, *én* Sztanyiszlavszkij segítségével jutottam el Shylockhoz meg ehhez a SZEPTEMBER VÉGÉN-hez meg HAJNALI RÉSZEGÉS-hez, amelyet a napokban magnóra vet-tem magamnak, ami jó, aminek párja nincs, ami én vagyok.

[...]

Augusztus 29., péntek

Egyrészt: már tudok aludni délutánonként. Egészséges az étvágyam és a székletem. Aki látják vagy éppen néznek, azt állítják, hogy javulok. Másrészt: ezek a szédülé-sek, a kezem remegése és gyengeségem, a szinte szüntelen fájó zsbongás testem leg-különbözőbb tájain...

A használhatatlan technikával készült felvételeimen úgy mondok verset, mint még soha. Könnyű zenékre, amerikai musicalekre vágyom. [...]

Jókedv és munka kellene, kérem. De legalább eszem és alszom, már ez is valami.

Türelem és hála: legyen ez a jelszavam.

(Folytatása következik.)

Polcz Alaine

VISSZAEMLEKEZÉS WEÖRES SÁNDORRA

1946-ban az Országos Széchényi Könyvtár titkárságán dolgoztam mint Tolnai Gábor titkárnője. Nem én egyedül, hárman tevékenykedtünk az irodában, sőt négyen. Nem is értem, hogy tudtunk annyian dolgozni abban a kis szobában. Gépirónő, vezető tit-kárnő, egy férfi meg én. Csak rajtunk keresztül lehetett bejutni a főnökhöz. Egyszer késő délben egyedül voltam – akkor kilenctől kettőig dolgoztunk. (Emlékszem, ami-kor bevezették a kilenctől négyig munkaidőt, fejfájást kaptunk, alig bírtuk. Ma már mulatok rajta – a klinikán tizenkettő–tizenhat órát is dolgoztunk –, de ilyen az ember, nehezen bírja a változtatásokat.) Nekem valóban sokat számított a rövidebb munka-idő, mert párhuzamosan egyetemre jártam, és háztartást is vezettem. Az egyetemre, tanulásra egyetlenegy nap szabadságot, semmilyen kedvezményt sem kaptam. Ami-kor vizsgáztam, akkor is csak a legrövidebb időre mehettam el, és azon izgultam, hogy idejében szólítsanak. Kértem, könyörögtem, hogy engedjenek az első közé, mert